

Полис (Политические исследования). □ 1995. □ № 3. □ С.58-60.

**Власенко В.П.- в.о. доцента кафедри
теорії держави та права НАВС, к.ю.н.**

ОБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Конституційну безпеку сьогодні розуміють як стан захищеності основ конституційного ладу від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечується шляхом вживання системи заходів державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, господарюючими суб'єктами та іншими юридичними особами і громадянами з метою зміцнення та захисту конституційного ладу [1].

Об'єктами конституційної безпеки обрано соціальні цінності, що впливають з основоположних принципів права, закріплених в Конституції України.

З метою визначення соціальних цінностей, що впливають з принципу справедливості як загального конституційного принципу, з'ясуємо судову практику щодо посилення Конституційного Суду України на зазначений принцип. Так, у практиці Конституційного Суду України можна побачити конституційні вимоги, що безпосередньо впливають з принципу справедливості. У рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 Конституційний Суд України підкреслює, що справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення. Зазначається й те, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості [5]. У рішенні від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 Конституційний Суд України зазначив, що Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості та піклується про зміцнення громадянської злагоди у суспільстві [8]. Також, крім зазначеного слід додати, що у рішенні Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 зазначається, що правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах [4].

Соціальні цінності, що впливають з принципу справедливості конкретизується в статтях Конституції України, наприклад: Права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ст. 55). Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ст. 58) Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 61). Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами (ст. 95) [2].

Ідеї принципу рівності як загального конституційного принципу знайшли своє втілення у рішенні Конституційного Суду України від 28 вересня 2000 року № 10-рп/2000, де підкреслено, що проголошуючи рівність усіх громадян перед законом (ст. 24 Конституції України) таким чином, встановлює і рівну підлеглість усіх громадян законам України [3].

У рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 Конституційний Суд України підкреслює, що рівність громадян перед законом означає, що права і свободи, закріплені в законах, мають бути максимально однаковими для всіх громадян, виходячи з положень частини другої статті 24 Конституції України. Зазначений принцип фіксує загальне правило неприпустимості встановлення за соціальними або особистими ознаками привілеїв чи обмежень. Водночас є цілком очевидним, що цей принцип, як і будь-який інший, не може бути абсолютним, він може мати

винятки [5].

Соціальні цінності, що впливають з принципу рівності закріплені у статтях Конституції України, наприклад: Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (ст. 21). Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (ст. 24). Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66). Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (ст. 67). Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68). Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом (п. 2 ч. 3 ст. 129) [2].

Характеризуючи соціальні цінності, що впливають з принципу свободи як загального конституційного принципу, слід зазначити, що у правовій державі право закріплює визнання свободи як однієї з найвищих соціальних цінностей. Підтвердженням цьому є рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі, де зазначено, що Україна як демократична і правова держава закріпила принцип поваги і непорушності прав та свобод людини, утвердження і забезпечення яких є головним обов'язком держави. Конституційний принцип правової держави вимагає від неї утримуватися від обмеження загальноновизнаних прав і свобод людини і громадянина та передбачає встановлення правопорядку, який повинен гарантувати кожному утвердження і забезпечення прав і свобод. Скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням [6].

Конституційний Суд України в рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 підкреслює, що верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті, зокрема, ідеями свободи [5].

Ідеї принципу свободи знайшли своє втілення у статтях Конституції України, наприклад: Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3). Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (ст. 15). Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян (ст. 17). Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21). Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29). Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (ст. 33). Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та інших людей (ст. 36). Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55) [2].

В Основному Законі України закріплені гуманістичні ідеї, що впливають з принципу гуманізму, на що також вказує Конституційний Суд України у рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Суд прямо посилається на конституційний принцип додержання гуманізму [5], а в рішенні від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 підкреслює, що діяльність правотворчих і правозастосовних органів має здійснюватися, зокрема, за принципом гуманізму [7].

Ідеї принципу гуманізму знайшли своє втілення у статтях Конституції України, наприклад: Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. (ст. 15). Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей (ст. 23). Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34). Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35). Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48). Обов'язок не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68) [2].

Таким чином, все вищезазначене дає підстави вважати основоположні засади права (справедливість, рівність, свобода, гуманізм) програмно-орієнтаційними, фундаментальними

конституційними принципами, що визначають напрямки державно-правового розвитку, нехтування якими спричиняє руйнацію національної безпеки та ціннісно-нормативної системи суспільства.

Список використаних джерел:

1. Єзеров А.А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України [Електронний ресурс] // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 2. – С. 120-126. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/spa_2013_2_18.pdf
2. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 28 вересня 2000 року № 10-рп/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-00>.
4. Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>
5. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.
6. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05>.
7. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05>.
8. Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 № 3-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/paran54#n54>

Горова О.Б. - професор кафедри теорії держави та права НАВС, к.ю.н., доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ В УКРАЇНІ

У відповідності зі ст.3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а основною метою діяльності державних органів згідно з її Преамбулою є забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, - це основоположні принципи демократичної, соціальної та правової держави.

Основними рисами соціальної держави є здійснення прогресу в інтересах усіх членів суспільства, забезпечення рівності і свободи громадян, підтримка малозабезпечених прошарків населення та здатність забезпечити загальне благо для всіх (принаймні так вбачають Л.фон Штейн, А.Г.Г.Вагнер, Ф.Науманн, Дж.Кейнс та інші прихильники цієї теорії) [1, С.552-553]. На нашу думку, в такій державі особлива увага повинна бути звернута до „найвразливішої” категорії населення – осіб з фізичними вадами.

До початку трансформаційних процесів в Україні політика щодо інвалідів була переважно пасивною і виражалась виключно в матеріальній підтримці з боку держави, в той же час позбавленні їх доступу до багатьох соціальних благ нарівні зі здоровими людьми. З початком постсоціалістичної реформації проблема інвалідів в українському суспільстві набула принаймні двох нових рис. По-перше, стало необхідним переорієнтувати політику щодо інвалідів згідно із суспільними стандартами, виробленими міжнародною спільнотою та яких дотримуються високорозвинені цивілізовані країни. По-друге, невідповідність успадкованої системи соціального захисту ринковим умовам, що формуються в Україні, робить необхідною побудову нової системи соціального захисту всього населення – і зокрема найвразливіших верств, однією з яких є інваліди.

У зв'язку з євроінтеграційними процесами України, увага до проблем інвалідів та їх становища в суспільстві збільшилася. Так, в 2000 році була розроблена та прийнята програма професійної реабілітації інвалідів, а у 2005 році Закон України „Про реабілітацію інвалідів в